

УКРАЇНСЬКИЙ МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Анотація. Розглянуто роль, норми та неприйнятні вирази мовленнєвого етикету українців у сучасному суспільстві. Наведено основні елементи комунікативних ситуацій: звертання, вітання, прощання, знайомство, представлення, подяка, вибачення, прохання, комплімент, згода.

Аннотация. Рассмотрены роль, нормы и неприемлемые выражения речевого этикета украинцев в современном обществе. Приведены основные элементы коммуникативных ситуаций: обращение, прощание, знакомство, представление, благодарность, извинение, просьба, комплимент, согласие.

Annotation. This paper deals with the role, norms and unacceptable expressions of the speech etiquette of the Ukrainians in modern society. The basic elements of communicative situations are presented, namely: address, greeting, saying goodbye, introduction, presentation, gratitude, apology, request, compliment, agreement.

Ключові слова: мовленнєвий етикет, мовна поведінка людини, мовленнєва культура.

Мовленнєвий етикет справедливо вважають культурним обличчям нації. Мовний етикет будь-якої нації складає одну цілісну систему серед стійких мовних виразів, яка увібрала давні традиції та звичаї. Знання цієї системи, повсякденне її вживання – переконливий доказ духовної зрілості нації. І навпаки, нехтування законами та правилами мовного етикету, неприхована зневага до нього – ознака глибокого занепаду мови та культури, що в останні десятиліття прогресує і виявляється в реаліях нашого життя.

Актуальність досліджуваної проблеми безперечна, адже мовленнєвий етикет є однією з важливих сторін людського спілкування.

Метою роботи є дослідження особливостей мовленнєвого етикету українців.

Серед українських вчених проблему мовленнєвого етикету досліджували: М. Грушевський, М. Стельмахович, Я. Головацький, В. Сухомлинський та ін.

Під мовленнєвим етикетом розуміють мікросистему національно специфічних стійких формул спілкування, прийнятих і приписаних суспільством для встановлення контакту співрозмовників, підтримання спілкування у певній тональності [1].

Мовленнєвий етикет виявляє соціально-рольову сторону спілкування. Тобто на вибір тієї чи іншої одиниці мовленнєвого етикету впливає соціальна роль індивіда – нормативно схвалений суспільством спосіб поведінки, який очікується від кожного, хто займає таку соціальну позицію [2].

Структуру мовленнєвого етикету визначають такі основні елементи комунікативних ситуацій: звертання, привітання, прощання, вибачення, подяка, побажання, прохання, знайомство, поздоровлення, запрошення, пропозиція, порада, згода, відмова, співчуття, комплімент, присяга, похвала тощо. Необхідно розглянути основні.

Сьогодні реєстр слів-звертань офіційного вжитку складають "пане" ("пані", "панове"), "добродію" ("добродійко", "добродій"), "друзі", "товариство", "колеги", "громадо", "громадянине" ("громадянку", "громадяни"), "товаришу" ("товаришко", "товариші"), які супроводжують етикетні означення "вельмишановний", "вельмиповажний", "глибокоповажний", "шановний", "дорогий". У розмові з колегами, звертаючись до керівників установи, організації узвичаєною є форма звертання на ім'я та по батькові [3].

Набір українських народних вітань різноманітний: "Доброго ранку!", "Добрий день!", "Добрий вечір!", "Здрастуйте!", "Привіт!".

Мовленнєва частина прощання представлена так: "До побачення!", "Прощай!", "Будь здоров!", "На все добре!", "Бувайте здорові!", "Щасливо!". Діловий, або службовий, мовленнєвий етикет допускає такі формули: "До побачення!", "На все добре!", "До нових зустрічей!".

Ознакою поганого тону вважають уживання під час вітання або прощання з людьми, старшими за віком, малознайомими чи незнайомими, форм: "Добрий!", "Здрасте!", "Привіт!", "Салют!", "Хелло!", "Пока!", "Поки!", "Будь!", "Чао!".

При знайомстві послуговуються різними формами мовленнєвого етикету: "Дозвольте відрекомендуватися...", "Мене звать...", "Моє ім'я...", "Познайомтеся, це...", "Познайомте мене, будь ласка, з...". Представлення найчастіше починається словами: "Дозвольте відрекомендувати Вам...".

Для висловлення подяки використовують "Дякую!", "Спасибі!". Посилюють вдячність слова "щиро", "сердечно", "уклібно", "дуже", "глибоко", "вельми", наприклад: "Дуже вдячний за Вашу турботу!", "Щиро Вам дякую!". В офіційних ситуаціях слова подяки часто вживаються зі словами "дозвольте", "прийміть", "складаю" ("складаємо"), наприклад: "Дозвольте висловити Вам подяку!", "Прийміть мою найщирішу вдячність!", "Складаю щиро подяку!".

Вибір репліки-відповіді на подяку залежить від того, за що дякують. Наприклад, за істівне кажуть "На здоров'я!"; за річ, одяг – "Носи на здоров'я!" та ін. Універсальна, найбільш поширена відповідь на подяку – "Прошу!", "Будь ласка!" [4].

вибачення (пробачення, вибачити, пробачити) за...". Підкреслено ввічливим висловом є "Вибачте ласкаво за...". Запозичені з французької мови "пардон", з англійської "сорі" звучать манірно й демонструють іноді зневажливе ставлення до співрозмовника. Вирази "Я вибачаюсь!", "Я пробачаюсь" вважають ненормативними в сучасній літературній мові. За формою вони не відповідають змістові вибачення – дія скерована на самого мовця.

Мовні засоби прохання можуть використовувати як вислови привернення уваги, наприклад: "Будьте ласкаві!", "Будь ласка!", "Прошу!".

Вибір компліменту залежить від статі (здебільшого компліменти говорять жінкам), соціального становища адресата, характеру взаємин чи ступеня близькості (неввічливо, наприклад, казати компліменти малознайомим чи незнайомим людям), від ситуації спілкування й попереднього змісту розмови. Відповідями на комплімент можуть бути вислови: "Дякую!", "Дякую, але Ви перебільшуєте!", "Я радий (рада) це чути", "Мені приємно це чути" [3].

Згода – це позитивна відповідь на прохання, наказ, погодження з думкою, твердженням співрозмовника. Виражають переважно фразами "Так!", "Звичайно!", "Безперечно!", "Добре!", "Погоджуюсь!" тощо. У діловому спілкуванні, висловлюючи одностайність думки, неприпустимо використовувати слова "ага", "еєє", "угу".

Отже, обов'язком кожного є повернення до народного досвіду спілкування, відродження втраченого, узвичаєння призабутого, відкидання невластивого українській культурі спілкування, силоміць нав'язаного народів або бездумно перейнятого чужого. Адже за багатовікову історію народ виробив і відшліфував самобутню систему мовленнєвого етикету, що є феноменом і виразником його загальної культури.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Федотова В. Поняття етикетних висловлювань / В. А. Федотова // Перекладацькі інновації: матеріали II Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, 15–16 березня 2012 року. – Суми : СумДУ, 2012. – С. 47–49. 2. Косенко Ю. Основи теорії мовної комунікації : навч. посібн. / Ю. В. Косенко. – Суми : СумДУ, – 2011. – 283 с. 3. Мацюк З. Українська мова професійного спілкування : навч. посібн. / З. О. Мацюк, Н. І. Станкевич. – 4-те вид. – К. : Каравела, 2011. – 351 с. 4. Бухтій М. Український мовленнєвий етикет у сфері ділового спілкування / М. В. Бухтій // Таврійський вісник освіти. Науково-методичний журнал. – Херсон : Айлант, 2003. – № 2(18). – С. 91–100.